

De Begijnhoven in Oost-Vlaanderen.

Geschiedkundige studie.

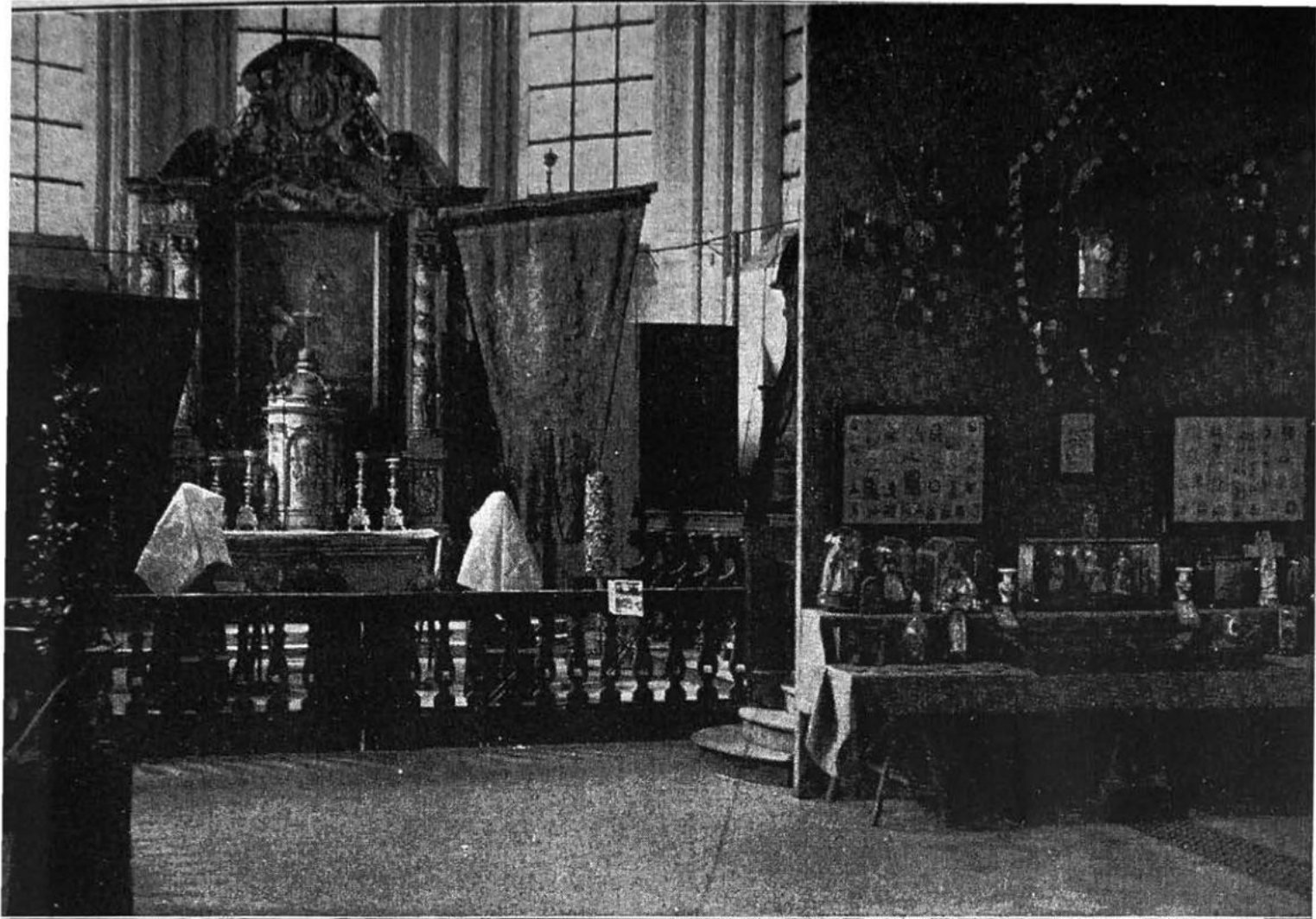
Het ontstaan der begijnhoven in Vlaanderen is grootendeels te verklaren door den ellendigen toestand door de oorlogen geschapen in het land.

Een archiefstuk van 1338 verklaart het ons in volgende woorden: De kruisvaarten hadden ontelbare scharen ridders en dienstmannen naar het Oosten weggevoerd; daarvan was er een groot getal gesneuveld, of waren anderen aldaar gebleven. Daardoor was het getal vrouwen in het Westen overmatig groot, en deze bleven dan meer dan eens zonder steun of bescherming alleen in de wereld. Voor vele onder hen was het moeilijk in een klooster aanvaard te worden; het getal der abdijen was zeer klein en nog was er zeer dikwijls het getal kloosterzusters beperkt; ofwel lieten de weinige geldmiddelen der dochters van laten en dienstmannen niet toe, het noodige uitzet aan te brengen. Eindelijk menige jonkvrouw van edelen geslachte, die den roep tot het eigenlijke kloosterleven niet gevoelde, was door de woelige omstandigheden dier oorlogzuchtige tijden, in de onmogelijkheid gebracht volgens rang en stand in de wereld te blijven leven. Voor deze laatsten nochtans waren gewoonlijk de kapittels van wereldlijke kanunnikessen best geschikt. Deze redenen bewogen de gravin Johanna van Constantinopel en hare zuster Margareta, in hunne graafschappen van Vlaanderen en Henegouw die eigenaardige stichtingen der begijnhoven (reeds in Luik en Brabant ingevoerd) hier te stichten en uit te breiden.

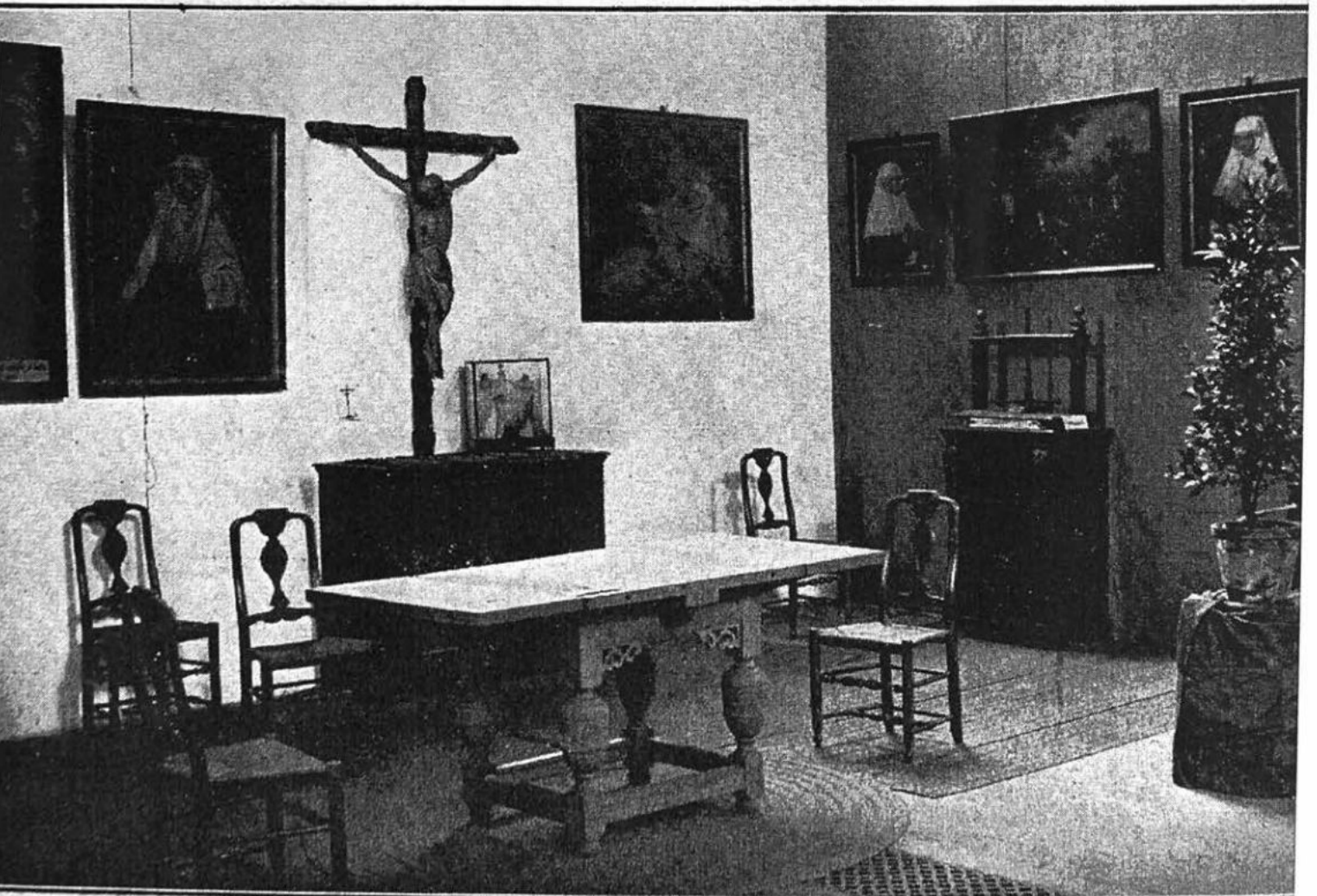
Het was in dien tijd, de eerste helft van de XIIIe eeuw, dat de meeste onzer Vlaamsche steden een begijnhof zagen tot stand komen, dank aan de mildheid onzer vorstinnen.

De twee voornaamste, nog bestaande begijnhoven zijn deze van Gent.

In het jaar 1201 bestond er, nevens de St. Michielskerk, in Onderbergen, een gasthuis door Jonkvrouw Truda Utenhove gesticht. Wanneer nu het aantal zieken, die aldaar

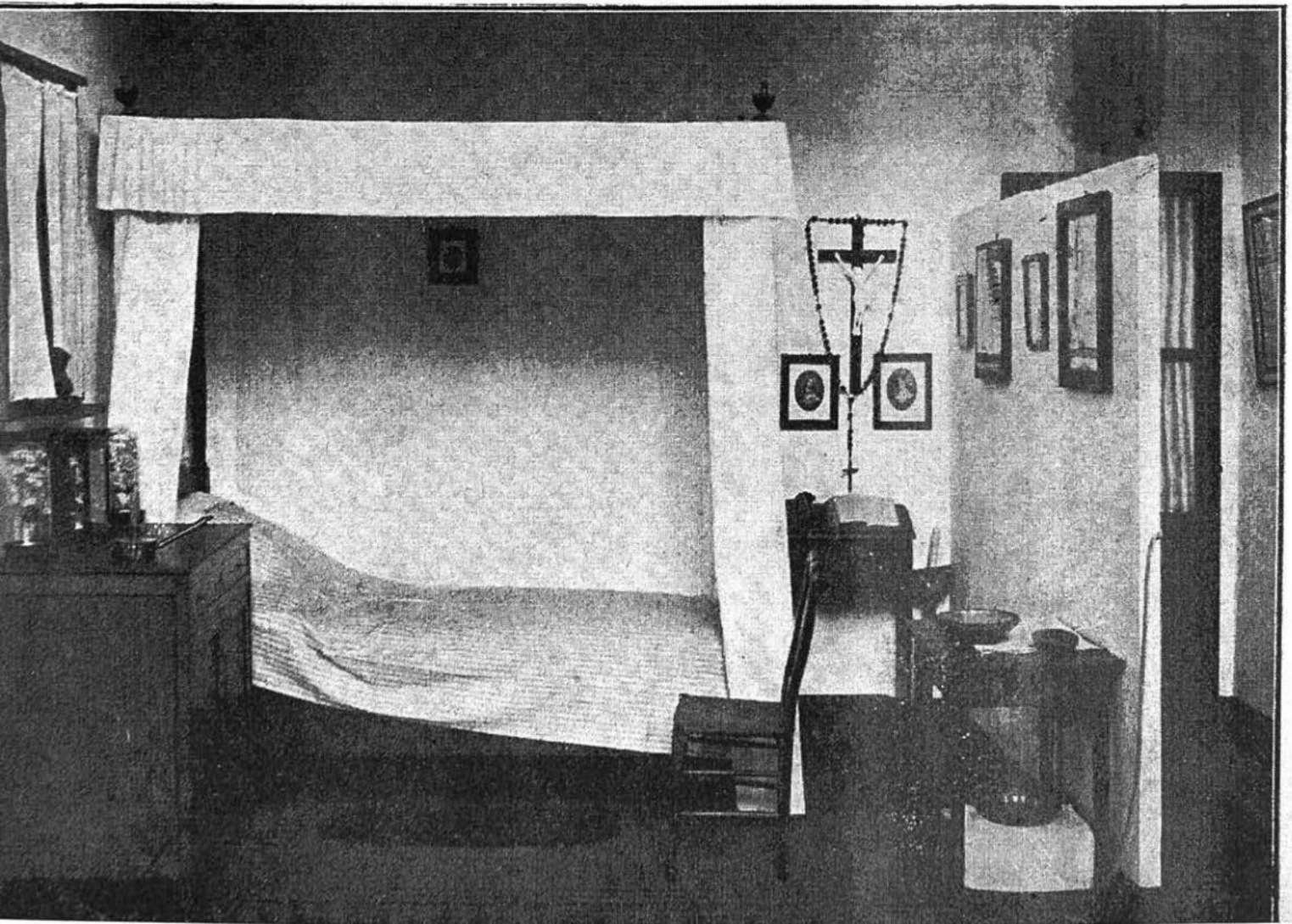

Het "STEEDSEL" in de kapel van het Folklore-Museum.

Werkkamer van een Begijntje met "SCHAPRAAI ..

verpleegd werden, aangroeide, schonk de gravin Johanna, in 1226, eene plaats buiten de muren, de Bijloke, om er een godshuis in te richten, en het gewezen gasthuis van Utenhove, werd geschonken aan de Paters Predikheeren, die pas in de stad waren aangekomen.

Het zijn vermoedelijk die paters, welke zich toen beijverden om den godsdienst terug in onze stad te doen bloeien, die medelijden voelden met die ongelukkige, tot armoede vervallen vrouwen, jonge dochters en weduwen en ze te zamen brachten in de Derde Orde van den H. Dominicus.

Ten einde die alleenstaande vrouwen beter te vrijwaren tegen het verderf en de moeilijkheden van het leven, zochten de Predikheeren ze in een huis te laten samenwonen, onder een regel die gemakkelijk te onderhouden was.

In Juni 1233 schonk de abdis der Bijloke, waarschijnlijk door tusschenkomst der paters, aan die " religieuse vrouwen „ zoo men ze noemde, " die zuiver en onder een regel willen leven „ een grond, gelegen naast de Bijloke op Akkergem. De gravin Johanna nam die opkomende gemeente onder hare bescherming ten jare 1234. Deze religieuse vrouwen, reeds tamelijk talrijk, stonden onder het beheer van " eenighe tot meesteressen aangesteld „ en " wijze mannen „, die als voogden en beheerders dienst deden.

In 1235 schonk de gravin goederen, die het oud Utenhove's gasthuis toebehoorden, om een kapelaan te onderhouden " voor de arme religieuse vrouwen „ te Gent.

In 1242 vond de gravin eene geschikte plaats voor die vrouwen, zij bekwam van de schepenen van Gent afstand van drie bunderen meerschgrond, " gelegen buuten der poorte van Ghendt „ genaamd " de Brouck „. Daar stichtte zij dan te zamen met haren echtgenoot Thomas van Savoye, het " Begijnhof van Sente Lysbetten „. Zij begeerde ook dat er, ten dienste der zieke en arme begijnen, een godshuis, " fermerye „, op het hof gesticht zou worden, en schonk 300 pond tot dit doel.

Het is in de charte van 1242 dat men voor het eerst, de naam van " begijnen „ aantreft.

De vrome levenswijze der " religieuse vrouwen „ onder de geestelijke leiding der Predikheeren, stichtte zekere jonge dochters van een welhebbenden stand. Dezen, alhoewel ze een zeker inkomen hadden, voelden niets voor het huwelijk noch het echt kloosterleven, en vonden in den eenvoudigen regel en de levenswijze der begijnen een middel ter zaligheid. Werken en bidden werd hun dagelijksche bezigheid, en daartoe besloten eenigen zich af te zonderen in een plaats, " de Hooie „ genaamd. Dit was de oorsprong van het Begijnhof van O. L. Vrouw, gezegd : het Klein-Begijnhof.

Als vermoedelijke datum van die nieuwe stichting geeft De Ryckel 1240 op. Dan kreeg het toelating een eigen kapel te bezitten.

Beide hoven bleven, de eeuwen door, onafhankelijk van elkaar ; zoo voor het geestelijk als wereldlijk bestuur. De regel nochtans is voor beide gelijk, en de gebeurtenissen, die de geschiedenis meldt, zijn op beide toepasselijk.

Het zou ons te ver leiden, moesten we alles mededeelen wat de geschiedenis vermeldt ten opzichte der begijnhoven van Gent. Stippen wij enkel aan dat de graven van Vlaanderen de begijnen altoos onder hunne bescherming namen, zoowel in tijdelijke zaken : wanneer oorlog dreigde en hun woonplaats aan plundering blootstond ; als in geestelijke zaken : de beschuldiging van ketterij in 1311.

Tijdens de onlusten van de XVIe eeuw, 1566 tot 1584, moeten beide begijnhoven nochtans veel geleden hebben. Alhoewel wij geene vast oorkonden daarover hebben, schijnt het heropbouwen der huizen in het begin der XVIIe eeuw te wijzen op eene verwoesting.

Ten tijde der Fransche omwenteling werden de hoven als nationaal goed aangeslagen en aan het Beheer der Godshuizen toevertrouwd. Het is daaraan te wijten, dat, in den loop der XIXe eeuw de begijnhoven eigendom werden van den Hertog d'Arenberg, die ook, wanneer het Hof van Ste Elisabeth verdween, het Nieuw Begijnhof te St. Amandsberg schonk.

In het Guldenboek der Gentsche Begijntjes staan enkele feiten geschreven, feiten van echte, grootmoedige menschenliefde, namelijk de ziekenverpleging.

In 1809 waren er tachtig in den dienst der besmettelijke zieken in het krijgshospitaal " dan wanneer de krankwachters door schrik aangedaan de hospitalen hadden gevluht en de ellendige soldaten hulpeloos hadden laten liggen „. Verschillende vielen als slachtoffer van hun liefdadigheid.

In 1813, bij den aftocht der Franschen, " begaven zij zich wederom tot den bijstand der ongelukkige slachtoffers van den overheerscher van ons vaderland, en werd hun hulp door den dood van velen harer vergeld. „

Wanneer de cholera in 1832 hier ter stede de allergrootste verwoestingen aanrichtte, " snelden de begijntjes weerom de ongelukkigen ter hulp „, en " twee maanden lang, dag en nacht verzorgden zij ze „. Ook heeft het dankbaar vaderland aan beide begijnhoven een zilveren eeremetaal ter gedachtenis geschonken. Ook verzorgden ze de zieken in 1852 en 1864 bij de besmettelijke ziekten in onze stad.

Benevens de begijnhoven van Gent, waren er nog in verschillende steden en dorpen van onze provincie. Wij putten volgende aantekeningen uit de Geschiedenis der Oostvlaamsche Gemeenten van De Potter en Broeckaert, alsook uit den " Klapper van het Bisdom Gent „ geschreven door Kan. Huisman.

Dendermonde. Het begijnhof werd eerst gesticht rond het jaar 1250 bij de parochie van St. Gilles, door Machteld II van Dendermonde en haren echtgenoot Robrecht, heer van Bethune. De begijnen hadden aldaar voor bidplaats de kapel van het gewezen gasthuis. In 1288 bekwamen ze de toelating om te verhuizen naar de plaats waar het begijnhof nog is. Buiten de verwoesting door de Calvinisten, is er niets merkwaardigs in de geschiedenis van het begijnhof aan te stippen. Onder het Fransch beheer, kon het bewaard blijven, als zijnde toegewezen aan het nieuw ingericht Bestuur der Burgerlijke Godshuizen. Sedert 1866 is het een bijzondere eigendom. Het werd grootendeels beschadigd door de

Duitsche verwoestingen in 1914; de kerk ondermeer leed veel; zij is thans hersteld.

Aalst. Het begijnhof wordt het eerst vermeld in 1261, wanneer Wouter de Ghier en zijne vrouw een eigendom: Boudemeershof genaamd, aan de begijnen schenkt om huizen op te bouwen. De kapel werd in 1266 gewijd en een kapelaan aangesteld. Ook het hof van Aalst heeft twee voogden, van rechtswege de hoogbaljuw van het Land van Aalst en gewoonlijk een voorschepen der stad. Tot in 1641 waren er ook twee oversten, de hofmeesteres en de fermerymeesteres, van dan af bleef de hofmeesteres alleen het gezag uitoefenen.

Bij de inneming van Aalst in 1582 werd het begijnhof geplunderd, kerk, fermery en een 80 tal huizen afgebroken, maar grootendeels hersteld rond 1620 en 30.

Onder de conventen was eene: het Convent van den Calvarieberg, waar vijf behoeftige begijntjes mochten verblijven " ter eere van de vijf bloedige wonden van ons Heeren Jesus-Christus „. Tijdens de Fransche omwenteling aan de burgerlijke macht geschonken — de kerk werd zelfs in tempel der Wet omgeschapen — werd het begijnhof in 1870 bijzondere eigendom. De gedachtenis van een deugdzaam begijntje, Johanna Dedemaecker, overleden in 1631, leeft nog voort in het geheugen. Zij werd begraven waar nu eene kapel is gebouwd en een oud Sint-Annabeeld vereerd wordt.

Geeraardsbergen. Tusschen het klooster der Miniemen en den Dender lag vroeger het begijnhof, gesticht, zegt men, door Margareta van Constantinopel. Er waren gewoonlijk een veertigtal begijntjes. In de XIVe eeuw werd het begijnhof vergroot door giften van priester Jan van den Bossche, wiens grafzerk men in de kapel bemerkte. Met den Franschen tijd werd het hof, evenals elders, het eigendom van het Beheer der Burgerlijke Godshuizen. De klok werd aangeslagen, omdat de zoogezegde " brigands „ er mede geluid hadden. De laatste overste overleed in 1809, en het was maar in 1817 dat er eene nieuwe overste gekozen werd. Ondertusschen was het begijnhof vervallen en stierf uit rond het jaar 1865.

Oudenaarde. In de XIVe eeuw bestond achter het kerkhof van Ste Walburga, op eenen eigendom later ingenomen door het hospitaal, een sticht, de " Clouse „ genaamd, waar eenige godvruchtige vrouwen vreedzaam leefden ; het was gelegen tusschen de Frere-Mineuren en het hospitaal, en was geschonken geworden door Joannes Hoen, priester van Ste-Walburgakerk. Eerst in 1367 kregen deze vrouwen een levensregel, ontworpen door den gardiaan der Minderbroeders, met goedkeuring van den magistraat.

In 1449 is die woning afgestaan aan het hospitaal en verwisseld " tegen een huis ende erve gelegen in den Brouch, op het eiland waar het kasteel van Pamele op stond, alwaar de begijnen verblijven. „ In 1516 verleende de geestelijkheid van Oudenaarde hen de vereischte toelating tot het oprichten eener afzonderlijke kapel ; deze werd reeds den 26ⁿ December gewijd, alsook het hoogaltaar.

In 1567 werd het hof ten gronde verwoest, bij zoover dat alles moest vernieuwd worden. Van dit tijdstip dagteekenen verscheidene huisjes, die nog bestaan en op hunne ankers dragen het jaartal 1616.

De eigenaardige ingangspoort, bekroond met het beeld van St. Rochus, dagteekent van het midden der XVIIe eeuw.

Benevens de " groote „ begijnhoven, zoo wij ze mogen noemen, waarover wij zoeven handelden, waren er vroeger, in dorpen en steden van Vlaanderen " kleine „ begijnhoven, die ten laatste in de XVIe eeuw verdwenen.

Daar woonden enkele stille vrouwspersonen bijeen in eenige huisjes, liefst dicht bij de kerk. Deze " begijnen „ droegen eene nederige kleederdracht en brachten den dag over in gebed en handwerk, onderhielden een levensregel voor zoolang zij aldaar verbleven.

Zulke begijnhoven vond men te :

Assenede. Men vindt hier het begijnhof vermeld in een register van 1334, waarbij aan de begijnen en den kapelaan grond geschonken wordt. Daaruit blijkt, dat het een eigen kapel bezittende, tamelijk groot was. Het had ook eene " fermeij „. In 1457 klagen de begijnen hun nood aan den

graaf van Vlaanderen, over de verwoestingen geleden tijdens den oorlog tusschen de Gentenaren en Philips den Goede. In een stuk van 1476 worden de bewoonsters reeds " zusters kanunnikkersen van den H. Augustinus „ genaamd, wat doet veronderstellen dat ze den gewonen regel hebben verlaten voor een inniger kloosterleven.

Bouchaute. Het schijnt dat er, achter de kerk op een grond " den Bogaerd „ genoemd, in 1270 een begijnhof was, doch men vindt niets terug in het archief der gemeente.

Deinze. Van den eersten helft der XIVe eeuw bestond hier een begijnhof in de oude Gentstraat, welk in de XVe eeuw vervangen werd door het klooster van Augustijnessen.

Maldegem. Er was vroeger hier een begijnhof. Het zou moeten bestaan hebben tusschen de XIIIe en XVIe eeuw. In 1343 en 1349 werd het begiftigd. Het schijnt nochtans niet groot geweest te zijn. Het lag ten Oosten der kerk, bij de Noordstraat, waar eene dreef in uitkwam. Men zegt, dat het huis met torentje in de straat gebouwd is op de plaats waar het begijnhof stond.

Ninove. Hier gedenkt nog de " Begijnenbrug „ een oud hofke, dat in de stad bestond, waarschijnlijk in de XIVe eeuw. Doch reeds in 1504 kwamen de Grauwzusters van Viane het beluik bewonen.

Ronse. Lodewijk van Reynghersvliet, proost van Sint Hermes stichtte in 1380, te zamen met zijn broeder en den " parochiepape „ van Sint Pieters een klein begijnhof, recht over den hoofdingang der St. Hermeskerk. In het begin der XVIe eeuw, althans in 1558, was het reeds verdwenen.

St. Niklaas. Een straat draagt nog den naam van " Begijnenstraat „. Zou daar een hof geweest zijn? Niets verklaart het ons.

Temsche. In 1507 maakt men gewag van een begijnhof, recht over het klooster der Predikheeren. Vier of vijf personen leefden er toen in.